

TRENDS OF ROMANIAN POPULATION: DECLINE, MIGRATION AND GENTRIFICATION

Sergiu Țâra

Lecturer, PhD, Politehnica University of Bucharest

Abstract: The paper provides an analytical perspective on the evolution of Romanian population, with special focus on what happened in the last quarter of century: firstly, it is analysed the main trends of the population in the last century, their evolution in interwar Romania and during the communist period. Secondly, the paper focus on the positive and negative effects of population structure changes on economic and social development, especially regarding its impact on some social phenomenon such as rural development, urbanization, educational level increase, industrialization, flows of capital and investments, etc. Thirdly, there are analysed changes that took place after 1989, looking to phenomenon as poverty, migration of the population (either to urban area, or to more economically developed European states) and on the general European and Romanian trend of gentrification of population, especially of rural population. On this particular point of the analysis we use a comparative approach between different regions of our country.

In conclusion, some demographic trends are similar with those from the European and other economically developed countries, but a few of them are regional trends that can be observed only in the Eastern part of the Europe (the former communist countries). The article concludes that it is extremely important to have a long-term strategy in order to change those negative trends that will affect our country's population in the future and will affect its incomes, education levels, health situation, pensions, etc.

Keywords: poverty, demographic trends, population decline, migration, gentrification

Introducere

Sociologul Anthony Giddens (Giddens, 2010) arăta că ritmurile de dezvoltare ale societății umane, pe parcursul istoriei de jumătate de milion de ani ai omenirii, au fost deosebit de lente: dezvoltarea agriculturii, premisă pentru trecerea la societățile sedentare a avut loc în urmă cu 10.000 de ani; primele civilizații umane urbane, bazate pe forme de organizare economică și politică mai complexe au avut loc acum aproximativ 6.000 de ani, etc. Astfel, utilizând o formă foarte plastică și sugestivă, sociologul britanic conchide că, dacă am lua dezvoltarea umană ca o zi, agricultura ar apărea la ora 23:56, iar civilizația umană la 23:57. Societățile moderne industriale în care trăim ar avea loc aproape de miezul nopții; aceasta înseamnă că dezvoltarea fără precedent a civilizației umane a avut loc într-un interval istoric extrem de scurt, iar ritmurile transformărilor tind să se accelereze. Timpul și spațiul s-

au comprimat, societatea umană devenind una globală, cu efecte pozitive, dar și cu multe consecințe negative.

O evoluție similară a avut loc și în cazul numărului populației: până în epoca modernă, populația globului a fost una relativ constantă și cu un număr redus de persoane (estimările situează populația globală în jurul a 200-300 de milioane de indivizi). Explozia demografică a avut loc în paralel cu revoluția industrială, începând cu anul 1800, moment din care populația globului a cunoscut o creștere constantă; astfel, conform datelor statistice existente la nivel mondial (United Nations, 2015), populația mondială ajunge la 1 miliard în 1804, 2 miliarde în 1927, 3 miliarde în 1960, 4 miliarde în 1974, 7 miliarde în anul 2015, proiecțiile pentru viitor fiind unele de creștere rapidă la 9,7 miliarde în 2050 și 11,2 miliarde în 2100.

Dacă este să luăm cazul României, integrarea în aceste tendințe ale sistemului mondial a avut loc cu o întârziere determinată de evoluția istorică anterioară și de dependența de Imperiul Otoman, până la începutul secolului al XIX-lea. O scurtă istorie a evoluției țării noastre pune în lumină atât momentele de progres, cât și cele de regres, petrecute în ultimii 200 de ani, precum și consecințele acestora asupra situației din prezent.

Evoluția populației României până la sfârșitul secolului al XX-lea

Analiza evoluțiilor demografice dintr-o țară, la un anumit moment istoric, permite cercetătorului să identifice cauzele unor fenomene și procese sociale ce altfel nu ar putea fi explicate sau ar fi explicate nesatisfăcător: creșterea bruscă a populației poate însemna foamete, dar și dezvoltarea resursei umane necesare pe piața forței de muncă. Relația directă dintre populație și dezvoltarea economică a devenit atât de evidentă încât, în toate statele dezvoltate asistăm, din secolul al XIX-lea, la o preocupare constantă pentru analiza periodică a evoluțiilor populației statului respectiv (sub forma unor recensăminte periodice ale populației) și corelarea acestora cu evoluțiile din plan economic, social sau politic. Și din acest punct de vedere România este întârziată, primul recensământ al populației având loc abia în anul 1930, cu o întârziere de un secol față de statele europene dezvoltate.

Integrarea României în circuitul economic european, conform prevederilor Tratatului de la Adrianopol, ce a liberalizat exportul produselor agricole românești spre vestul Europei (cu predilecție în Anglia), a determinat o creștere rapidă a populației în prima jumătate a secolului al XIX-lea (Bărbulescu et al., 1998, 362); populația acestora a crescut cu aproximativ 25%, ajungând, în 1859, la 1.463.927 locuitori în Moldova (comparativ cu 1.115.325 în anul 1826), iar în Țara Românească la 2.400.000 în 1860, față de 1.920.590 locuitori în 1831. Conform autorilor citați, creșterea s-a datorat mai multor cauze, putând fi enumerate: lipsa unor conflicte militare pe teritoriul celor două provincii, îmbunătățirea situației de sănătate și igienă a populației, creșterii speranței de viață, migrației de populație dinspre alte țări din regiune spre țara noastră (cea mai importantă ca efect economic și social fiind cea a evreilor, mai ales din zona Galiciiei, din Imperiul Habsburgic). Consecința negativă a creșterii populației, în lipsa dezvoltării sectorului industrial după modelul statelor vest-

europene, a fost o presiune suplimentară asupra economiei agrare românești; terenurile disponibile pentru atragerea în circuitul agricol au devenit mai puține, în condițiile în care cererea internă și externă de produse agricole erau în creștere, toate acestea determinând, paradoxal, o scădere a nivelului de trai al populației rurale.

Populația Vechiului Regat a continuat să crească și în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ajungând în anul 1899 la aproape 6.000.000 locuitori, iar la nivelul anului 1912 la 7.904.104 locuitori, ceea ce însemna o dublare a populației pe un interval istoric de 50 de ani. Creșterea era uniform distribuită între mediul urban și rural, și, cu toate că orașele mari au crescut spectaculos, ele nu au putut devansa creșterea din mediul rural.

România a fost unul dintre statele ce au beneficiat semnificativ de pe urma Primului Război Mondial, atât în ceea ce privește mărimea teritoriilor alipite, precum și în ceea ce privește creșterea populației: teritoriul românesc devine al zecelea din Europa (în condițiile în care se ia în calcul și partea europeană a U.R.S.S.), iar populația ocupa poziția a opta la nivelul continentului. În baza *Recensământului general al populației din 29 decembrie 1930*, populația României număra 18.052.896 locuitori, pe o suprafață de 295.049 km², cu o densitate medie a populației de 61,2 locuitori pe km², ceea ce situa țara noastră pe un loc fruntaș, cu mult peste media europeană, situată, în anul 1930, la 44,3 locuitori pe km² (Madgearu, 1940, 25-26). Același autor arată că această densitate mare a populației situa România, la acel moment, între primele 20 de state de pe glob, în timp ce, în rândul statelor danubiene, ne situam pe poziția a doua, după Ungaria (ce avea o densitate a populației de 93,4 locuitori pe km²).

Ceea ce este evident pentru analiștii societății românești interbelice este faptul că țara noastră a avut un excedent important de populație, în mod special în mediul rural. Analiza densității populației relevă faptul că, în timp ce în statele dezvoltate din vestul continentului populația era concentrată în mediul urban, densitatea populației din mediul rural fiind una redusă, în zona centrală și răsăriteană a continentului avem de-a face cu o densitate mare a populației în mediul rural. Suprapopularea mediului rural este cea care determină o serie de consecințe negative în plan economic, social și politic: caracter extensiv al agriculturii, fărâmițarea suprafețelor de teren, recolte slabe, utilizarea inefficientă a timpului de lucru al populației rurale, sărăcie, nivel redus de educație, etc., fenomene ale căror consecințe se fac simțite și în prezent.

Creșterea populației a fost, deci, una dintre caracteristicile demografice ale perioadei de o sută de ani de la înființarea statului român, populația României ajungând, în preajma Primului Război Mondial (1914) la 20 de milioane de locuitori, cu 4,5 milioane mai mult decât în 1920. Conform previziunilor specialiștilor din epocă (Madgearu, 1940, 51-52) creșterea populației era una de lungă durată: predicțiile arătau că populația României va depăși 23 de milioane de locuitori în anul 1960. Evoluția ascendentă a fost întreruptă de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și de instaurarea regimului comunist, astfel încât populația României a rămas constantă în jurul a 20 de milioane de locuitori.

O a doua caracteristică a populației României în perioada istorică pe care am analizat-o era aceea că avea un procent ridicat al populației active și tinere (70% din populația activă

se situa în intervalul de vârstă 15-39 de ani). Această structură a populației a rămas relativ constantă și în perioada comunistă, ce a început în deceniul al șaptelea o politică de creștere a natalității în condițiile industrializării și urbanizării forțate. Politicile demografice au făcut ca populația României să depășească 23 milioane de locuitori, având în continuare un procent ridicat al populației tinere. Această structură a populației a început să sufere modificări profunde după anul 1989, atunci când au apărut trenduri demografice noi, determinate de evoluțiile prin care a trecut România în plan economic și social.

Reducerea populației după 1989 și efectele sale sociale

Una dintre diferențierile ce trebuie introduse atunci când vorbim de populația unui stat este aceea între populația legală (formată din toți locuitorii ce au domiciliul legal și sunt cetățeni într-un anumit stat) și populația rezidentă (populația ce locuiește în mod curent în statul respectiv). În cazul României de după 1989, populația stabilă (legală), așa cum apare aceasta de la nivelul datelor statistice ale Institutului Național de Statistică, a scăzut de la 23.211.395 persoane la 1 ianuarie 1990 la 19.759.968 la 1 ianuarie 2016. Diferența între cele două cifre (de aproape 3,5 milioane de locuitori) pune în evidență ce s-a întâmplat în cei 25 de ani ce au trecut din 1989 cu populația acestei țări: o parte semnificativă a reducerii populației este rezultatul, așa cum vom vedea în continuare, sporului natural negativ ce a marcat evoluția populației în intervalul istoric la care facem referire; a doua cauză semnificativă a reducerii populației se găsește în migrația unei părți a populației pentru a munci în alte state europene, deși numărul acestor persoane este mult mai greu de estimat; această migrație face ca populația rezidentă să fie mult mai mică. Chiar dacă această situație nu creează probleme economice la acest moment, creșterea economică a României va determina o nevoie suplimentară de forță de muncă, ceea ce va aduce în atenție aceste aspecte ale populației noastre.

Scăderea fertilității, cauze și consecințe

Scăderea fertilității, dar și alte fenomene sociale ce afectează populațiile contemporane (modificări la nivelul familiei, creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei, apariția unor forme alternative la căsătorie, creșterea vârstei tinerilor ce se căsătoresc și a vârstei la care apare primul copil, etc.) sunt fenomene ce au afectat toate statele dezvoltate economic ale lumii, generând ceea ce a fost numit de unii politologi „marea ruptură” (Fukuyama, 2011), modificări profunde ce au marcat trecerea de la societățile industriale la cele post-industriale.

Așa cum se poate vedea în cifrele ce prezintă evoluția populației României, aceasta a suferit o scădere de aproximativ 14% față de 1990, ceea ce înseamnă o scădere medie anuală de -0,64%. Scăderea populației în acest ritm constant a determinat pe numeroși demografi români să vorbească de o reducere semnificativă a populației României, dacă acest trend

negativ se va menține pe termen mai lung: astfel, într-un studiu dedicat acestei tendințe, Traian Rotariu (Rotariu, 2015, p. 163) consideră că el va duce la înjumătățirea populației până la sfârșitul acestui secol, ceea ce ne-ar apropia de nivelurile populației existente la formarea statului român din 1859. Un alt demograf român important, prof. Vasile Ghețau, directorul Centrului de Cercetări Demografice al Academiei Române, prezintă de asemenea o viziune pesimistă în ceea ce privește viitorul populației până la mijlocul secolului al XXI-lea, preconizând o scădere la 16 milioane de locuitori a populației României.

Scăderea cea mai importantă ce determină reducerea pe termen lung a populației a avut loc în rata totală de fertilitate (RTF), ce măsoară numărul de copii pe care îi naște o femeie într-un an calendaristic. Din punctul de vedere al acestui indicator, pentru menținerea unei populații constante în cazul unei țări, este necesar un număr de 2-2,2 copii/femeie, astfel încât să se asigure viabilitatea pe termen lung a respectivei populații. În condițiile economice precare de la începutul secolului al XX-lea, RTF-ul în cazul României era situată undeva la 4 copii/femeie, dar acest indicator a ajuns la 1,9 copii/femeie la nivelul anilor șaizeci (Rotariu, 2015, p. 167). Cu toate politicile de susținere a natalității din perioada comunistă acest indicator s-a menținut în jurul a 2 copii/femeie, iar după 1990 a cunoscut o scădere dramatică, ajungând la 1,3 copii în 1995. În consecință, nivelul de înlocuire a generațiilor este unul foarte scăzut, determinând, pe lângă scăderea populației, îmbătrânirea acesteia. Conform datelor Eurostat, țara noastră se plasează în plutonul statelor cu fertilitate redusă de la nivelul Europei, alături de state ca Grecia, Spania, Ungaria, Polonia, Portugalia și Slovacia, etc.

Fenomenul scăderii numărului de copii din statele dezvoltate ale lumii, dar și din alte state în curs de dezvoltare, cum ar fi și cazul României, este asociat cu alte fenomene observabile în ceea ce se numește a doua tranziție demografică (creșterea vârstei căsătoriei, creșterea vârstei la care apare primul copil, folosirea pe scară largă a mijloacelor contraceptive, schimbarea rolului femeii pe piața forței de muncă, etc.).

Vârsta medie la care femeile din România au copii a crescut de la 26 de ani la peste 27,2 ani. În ceea ce privește primul fenomen, acesta este vizibil atunci când analizăm vârsta medie la care populația se căsătorește, vârstă care a cunoscut o creștere constantă, fiind aproape dublă în statele dezvoltate față de realitatea de acum un secol: astfel, în Italia, Franța și Germania aceasta se situează la 33-34 de ani pentru bărbați și 30-31 de ani pentru femei.

Un alt aspect al acestei schimbări este numărul copiilor născuți în afara căsătoriei: din acest punct de vedere Islanda este campioana Europei, cu 2/3 dintre copii aflați în această situație. Fenomenul este foarte răspândit în toate statele dezvoltate, explicațiile acestui fenomen variind de la rolul din ce în ce mai important la femeii pe piața muncii până la schimbări ale valorilor culturale legate de căsătorie. Explozia numărului de copii născuți în afara căsătoriei este considerată un semn al societăților moderne: în societățile tradiționale, bărbații susțineau economic familia, femeile fiind dependente de aceștia. Odată cu includerea femeilor pe piața muncii a avut loc creșterea nivelului de câștig al acestora, îmbunătățirea nivelului de educație și, în consecință, scăderea dependenței femeii de bărbat. În cazul țării noastre, numărul copiilor născuți în afara căsătoriei este situat undeva în jurul a 30%, dar acest procent nu reflectă, conform specialiștilor (Rotariu, 2015, p.172) un semn de

modernitate, ci unul de tradiționalism, în condițiile în care fenomenul afectează femeile cu un nivel redus de educație sau analfabete, cu vârsta scăzută, ce rămân însărcinate fără voia lor. Astfel, conform datelor prezentate de autorul menționat, procentele sunt mai ridicate în mediul rural și la nivelul anumitor etnii: peste 60% din femeile cu educație primară sau lipsite de educație, comparativ cu 17% în cazul absolventelor de liceu sau 7% în cazul celor ce au absolvit o școală post-liceală sau universitatea. Fenomenul afectează mai ales persoanele de etnie romă, procentul nașterilor copiilor în afara căsătoriei fiind de peste 72% în cazul acestei etnii.

Migrația externă, costuri și beneficii

Dificultățile economice ce au afectat economia României în primul deceniu de după 1989 (scăderea dramatică uneori a produsului intern brut, restrângerea ramurilor industriale viabile economic, șomajul în creștere, pierderea unor piețe externe tradiționale, etc.) au determinat un număr semnificativ de români să părăsească țara în căutarea unui loc de muncă. Datele statistice sunt relativ puține, dar ele pun în evidență acest fenomen imigraționist de a afectat populația României după 1989, fenomen ce a cunoscut o explozie mai ales după aderarea României la Uniunea Europeană și creșterea posibilităților de mobilitate în căutarea unui loc de muncă.

Fenomenul migrației populației europene dinspre statele în curs de dezvoltare spre statele mai dezvoltate ale continentului, nu este unul nou; primul val de migrație a fost din zona sudică a Europei spre zona nordică aflată în plină dezvoltare economică după 1960. Dezvoltarea economică rapidă și generală a statelor din Comunitatea Economică Europeană și ulterior din Uniunea Europeană, au determinat noi valuri migratorii, fie din zona răsăriteană a continentului după căderea comunismului, fie ale populațiilor din Africa, Orientul Mijlociu sau Asia, multe dintre statele de aici fiind afectate de sărăcie, foamete sau războaie. Această migrație este rezultatul globalizării, ce a determinat schimbări economice, politice și culturale la nivel mondial; astfel, se estimează că aproximativ 3% din populația globului (aproximativ 175 de milioane de persoane) locuiesc într-o altă țară decât cea în care s-au născut.

Migrația a jucat un rol foarte important în compensarea scăderilor de populație ce au afectat statele dezvoltate economic începând cu sfârșitul deceniului al șaptelea. Conform datelor statistice existente la nivel european (The EU in the world. 2015 edition), 6,7% din populația ce trăia în Uniunea Europeană în anul 2013, era născută în alte țări. Acest procent este mult mai semnificativ în alte state dezvoltate, cum ar fi Statele Unite ale Americii (14,3%), Canada (20,7%) sau Australia (27,7%). Conform aceleiași surse, populația Uniunii Europene va suferi modificări minore până la nivelul anului 2060 (creșterea populației va fi de la 506 milioane în 2013 la 523,5 milioane în 2040 și 480 milioane în 2060), în timp ce prognoza pentru alte state dezvoltate este că acestea vor continua să fie pe un trend ascendent al populației (SUA vor avea o creștere a populației de la 316 milioane în 2013 la 383,2 milioane în 2040 și 417,8 milioane în 2060; Canada, de la 35,2 milioane în 2013, la 43 milioane în 2040 și 47,1 milioane în 2060). Prognoza este una pesimistă și în ceea ce privește

alte state ce vor continua să piardă, la rândul lor, populație: prognoza în cazul Rusiei prevede o scădere a populației de la 143,5 milioane în anul 2013 la 127 milioane în 2040 și 115 milioane în 2060, iar Japonia va ajunge de la 127,3 milioane în 2013 la 102,5 milioane în 2060.

Cu toate efectele pozitive generate de migrația populației din zonele sărace ale lumii către statele dezvoltate economice, prin compensarea deficitului de forță de muncă, există în mod evident și unele efecte negative. În luna mai 2015, Comisia Europeană a prezentat *European agenda on migration*, document prin care sunt prezentate măsurile pentru gestionarea fluxurilor de imigranți din zona mediteraneeană și a Orientului Mijlociu, agendă ce are patru niveluri de intervenție: o nouă politică privind migrația, inclusiv modificări în ceea ce privește modernizarea sistemului *blue card* pentru persoanele cu grad ridicat de educație; reducerea migrației ilegale prin crearea Frontex; crearea unui sistem de azil european și gestionarea în comun a granițelor.

Fenomenul migrației populației spre statele dezvoltate din vestul continentului ce oferă oportunitatea găsirii unui loc de muncă mult mai bine plătit a afectat și populația României, mai ales după integrarea europeană din anul 2007 și liberalizarea accesului pe piața forței de muncă. Conform datelor statistice un număr de aproape 3 milioane de români trăiesc și muncesc în afara țării, mai ales în Italia (peste 1 milion) și Spania (aproximativ 800.000 de persoane). Migrația forței de muncă din estul continentului a suplinit, pe termen scurt, necesarul de forță de muncă din statele vest-europene, însă pe termen lung, populațiile în scădere din fostele state comuniste din estul Europei, nu vor mai putea juca acest rol, ceea ce va crea o problemă pe termen lung pentru creșterea sustenabilă a economiei europene.

Efectele pe termen scurt ale acestei migrații au fost unele pozitive, în condițiile în care persoanele ce muncesc în vestul continentului au șansa unor venituri ridicate, o parte importantă a acestora fiind trimise în statele de origine, contribuind astfel la finanțarea creșterii economice din acestea.

În mod evident, efectele migrației sunt și negative: este suficient să ne uităm la numărul în creștere al familiilor ce suferă de pe urma separării, la ratele în creștere ale abandonului școlar, mai ales din mediul rural (unde lipsa părinților constituie una dintre cauzele importante, alături de sărăcie, în justificarea abandonului școlar). Efectele negative vor putea fi observate pe termen lung, cu efecte asupra sistemului sanitar și al asigurărilor de sănătate, în condițiile în care aceste persoane vor reveni în România la sfârșitul perioadei active a vieții, devenind beneficiari ai acestor servicii, cu impact asupra nivelului veniturilor persoanelor active din acel moment.

„Încărunțirea populației”. Consecințele pentru România

Creșterea speranței de viață a populației a fost constantă pe parcursul secolului al XX-lea, chiar și pentru acele zone ale globului în care dezvoltarea economică și socială au fost mai lente. Fenomenul acesta a fost unul relativ nou în istoria omenirii și a generat dezbateri intense în ceea ce privește consecințele pe termen lung. Giddens (Giddens, 2010), spre

exemplu, oferă date comparative de la anul 1850 încoace pentru populația Marii Britanii, arătând că ponderea populației peste 65 de ani s-a menținut constantă (în jurul procentului de 5% din totalul populației) până la începutul secolului al XX-lea, când a început să crească vertiginos, în prezent ea ajungând la 15% din populația totală. O altă dovadă a faptului că populația cu vârste înaintate continuă să crească este și faptul că, în Anglia, în 1952, regina trimitea 273 de telegrame de aniversare pentru persoane ce împlineau centenarul, în timp ce astăzi numărul acestora depășește 3.000 de astfel de telegrame.

Conform United Nations Population Fund (UNFPA), în 1998, populația cu vârsta de peste 65 ani, la nivel global, era de 9 milioane de persoane, iar în 2050 va ajunge la 21 de milioane. Procesul este mult mai accentuat în statele dezvoltate, aici cifra fiind de 8% din totalul populației în 1950 și preconizându-se să ajungă la 25% din totalul populației în 2050. Creșterea ponderii populației bătrâne în totalul populației va crea o sarcină greu de gestionat asupra sistemelor de protecție socială, deci implicit asupra persoanelor angajate, cu consecințe în resentimentele acestora față de populația bătrână, mai ales în condițiile în care va apărea ceea ce se numește familia 4-2-1, în care un tânăr are grijă de cei doi părinți și de cei patru bunici. Conform aceluiași estimări, media de viață la nivel global va crește la șaptezeci și unu de ani în 2025, față de patruzeci și șase de ani în 1950. La aceea dată, la nivel global vor fi peste 800 de milioane de persoane cu vârsta peste șaiszeci și cinci de ani, o creștere de aproape trei ori față de 1990.

Îmbătrânirea populației este rezultatul a două fenomene majore: primul este scăderea fertilității, despre care am vorbit deja, iar cel de-al doilea este creșterea speranței de viață. Explicația creșterii speranței de viață și deci a ponderii populației cu vârstă înaintată se bazează pe factori multipli, cum ar fi dezvoltarea agriculturii moderne, a sistemelor sanitare, progresele în domeniul medicinei și combaterea unor epidemii și boli anterior incurabile, etc. Astfel, am asistat la ceea ce sociologii numesc 'încărunțirea populației' și 'rata dependenței', adică raportul dintre numărul de copii și pensionari pe de o parte și cel al persoanelor active pe de altă parte. În toate statele europene povara persoanelor ce sunt întreținute prin programele sociale asupra salariaților este în creștere, România nefăcând excepție din acest punct de vedere. Mai mult chiar, în cazul țării noastre, cifrele arată o deteriorare dramatică în anii de după 1990.

Speranța de viață a cunoscut o creștere și în cazul României, cu toate că ne plasăm pe unul dintre ultimele locuri la nivelul Uniunii Europene: media europeană este de 80,3 ani, în timp ce media noastră este de 74 de ani pentru ambele sexe. La bărbați media este de 70 de ani, față de o medie de 77 de ani la nivel european și de valorile maxime de aproape 80 de ani în cazul unor state europene mai dezvoltate economic (Spania, Suedia, Italia). Diferența este mai mică în cazul femeilor, unde media din România este de 78 de ani față de 83 de ani media europeană, cu un maxim de 85,5 ani în cazul Franței.

Evoluția structurii populației României

Îmbătrânirea populației a afectat mai ales mediul rural (care, așa cum am văzut a constituit o lungă perioadă bazinul de creștere al populației României), dar și anumite regiuni ale țării: astfel, conform datelor prezentate într-un studiu asupra evoluțiilor populației din mediul rural (Mihalache, 2015, pp. 201-203), scăderile cele mai importante ale populației au avut loc în județele din Oltenia, Moldova și în cele din Muntenia, județe ce au o populație rurală semnificativă (uneori de aproape 2/3 în cazul județului Teleorman, spre exemplu). Una dintre explicațiile posibile în ceea ce privește reducerea natalității în aceste zone ale țării este aceea că migrația forței de muncă spre țările din vestul continentului are loc tocmai din aceste zone ale țării, cele mai puternic afectate economic de transformările de după 1990.

Mai mult, o privire asupra PIB-ului acestor regiuni ne arată că acestea sunt cele mai sărace regiuni ale României, dar și ale Uniunii Europene. Astfel, pe lista celor mai sărace 20 de regiuni din Europa, România se înscrie cu șase zone, ce acoperă aproape toată țara (exceptând Regiunea București-Ilfov). În România și Bulgaria, PIB-ul pe locuitor (exprimat la paritatea puterii de cumpărare standard) a fost, în anul 2010, cu aproximativ 55% mai mic față de PIB-ul mediu pe locuitor din Uniunea Europeană (Eurostat Regional Yearbook 2015). În anul 2008, cea mai săracă regiune din UE era Severozapaden, din Bulgaria, cu un PIB pe locuitor de 28% din PIB-ul mediu european pe locuitor. Pe locul al doilea era regiunea Nord-Est (ce cuprinde județele Suceava, Botoșani, Neamț, Iași, Bacău și Vaslui), unde puterea de cumpărare era de 29% din PIB-ul mediu pe locuitor al UE. După încă trei regiuni aparținând Bulgariei, pe locul al șaselea se plasa regiunea Sud-Vest Oltenia, cu județele Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt și Vâlcea, unde puterea de cumpărare era de 36% din PIB-ul mediu pe locuitor din Uniunea Europeană. În anul 2011, Oltenia a urcat în topul regiunilor sărace din Europa, puterea de cumpărare devenind acolo mai scăzută decât în regiunea bulgară Severoiztochen. Regiunea Sud-Est a României (Brăila, Buzău, Constanța, Galați, Tulcea și Vrancea) se situa pe locul opt. De asemenea, cea mai săracă zona din Polonia, aflată pe locul al nouălea, cu 39% din puterea de cumpărare medie a țărilor UE, a fost devansată de regiunea Sud-Muntenia din România, care include județele Argeș, Călărași, Dâmbovița, Giurgiu, Ialomița, Prahova și Teleorman.

Tabloul este cu atât mai sumbru pentru anumite localități din mediul rural cu cât acestea tind să dispară realmente ca urmare a scăderii populației (Mihalache, 2015, pp. 235-236). Astfel, multe localități din mediul rural românesc vor deveni din ce în ce mai puțin capabile să susțină cheltuielile ocazionate de funcționarea instituțiilor locale, neavând nici cea mai mică șansă de dezvoltare economică prin atragerea unor investiții.

Concluzii

Analiza evoluției populației din ultimul sfert de secol ne arată că țara noastră a suferit un declin puternic, ce nu va putea fi suplinat în deceniile următoare. Chiar dacă fenomene similare pot fi observate în toate statele continentului european, acest lucru nu este menit să

înlătune îngrijorările specialiștilor: scăderea populației României, în condițiile creșterii economice prezente și viitoare, constituie un factor cu un impact semnificativ asupra perspectivelor economice. În mod evident, și țara noastră poate apela, după modelul statelor dezvoltate, la forță de muncă din exterior, dar aceasta va ridica probleme de integrare, așa cum se poate vedea în cazul statelor din vestul Europei.

Impactul economic și social asimilat îmbătrânirii populației României este unul multiplu: ratele scăzute ale fertilității determină reducerea populației școlare, cu efecte negative asupra sistemului educațional, dar și asupra pieței forței de muncă ce va fi și ea afectată de reducerea populației active. Unul dintre cele mai importante dezechilibre ale reducerii forței de muncă este acela că sistemele de pensii și cele de protecție socială vor fi supuse unui efort din ce în ce mai mare, atât datorită lipsei creșterii în domeniul contribuțiilor, cât și celui al creșterii numărului de persoane ce utilizează respectivele servicii (creșterea ponderii populației în vârstă nu afectează numai sistemul de pensii, dar și pe cel de sănătate, persoanele în vârstă fiind cele mai expuse riscului îmbolnăvirilor). Toate aceste modificări afectează mai ales zonele urbane mici și pe cele rurale; dimensiunea teritorială a schimbărilor demografice vizează un efect est-vest, în care zonele mai sărace din estul României sunt mult mai afectate de migrația populației decât cele din vestul țării, mult mai dezvoltate economic, dar și un decalaj rural-urban (zonele urbane continuând să crească în detrimentul celor rurale), un decalaj al zonelor din jurul capitalei comparativ cu restul țării (a se vedea nivelul de dezvoltare economică a Regiunii București-Ilfov).

Mai mult, dezechilibrele demografice se fac simțite și în rândul diferitelor minorități ale României, unele afectate de o scădere dramatică (cum este cazul minorității maghiare), iar altele aflate pe un trend ascendent (cum este cazul minorității rome). Aceste dezechilibre constituie un factor de risc, putând determina o serie de fenomene sociale negative (deja pot fi observate anumite forme de enclavizare în cazul localităților cu un procent ridicat al populației rome, creșterea intoleranței populației majoritare, etc.).

Pentru contracararea acestor evoluții negative ale populației României este nevoie ca guvernele viitoare să elaboreze o strategie pe termen lung pentru stoparea declinului populației, strategie ce va implica în mod necesar resurse financiare consistente, atât pentru stimularea fertilității, cât și pentru îmbunătățirea sistemelor de educație și de sănătate. Succesul unei astfel de strategii poate determina inversarea trendului negativ din prezent ce face să existe riscul ca România să se întoarcă sub aspectul populației la începutul secolului al XX-lea, ceea ce ar însemna blocarea oricărei șansă de recuperare a decalajelor față de statele dezvoltate.

Referințe

Bărbulescu, Mihai, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea și Teodor Pompiliu. *Istoria României*. București: Editura Enciclopedică, 1998.

Enciclopedia României (Vol. I). București: Asociația Științifică pentru Enciclopedia României, 1938.

Eurostat Statistical Books, “Eurostat Regional Yearbook 2015.” Accesat pe 16 septembrie 2016. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7018888/KS-HA-15-001-EN-N.pdf/6f0d4095-5e7a-4aab-af28-d255e2bcb395>.

Eurostat Statistical Books. “The EU in the world. 2015 edition.” Accesat pe 16 septembrie 2016. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6975194/KS-EX-15-001-EN-N.pdf/d05075db-b5cf-4751-b62b-f49cc89f3fa2>.

Fukuyama, Francis. *Marea Ruptură. Natura umană și refacerea ordinii sociale*. București: Editura Humanitas, 2011.

Giddens, Anthony. „Socializarea, cursul vieții și îmbătrânirea.” În *Sociologie*, 157-198. București: Humanitas. 2010.

Madgearu, Virgil. *Evoluția economiei românești după războiul mondial*. București: Independența economică, 1940.

Mihalache, Flavius. „Dimensiuni ale diferențierii demografice în mediul rural după 1990.” În *România la răscruce. Opțiuni pentru viitor*, coordonat de Iulian Stănescu și Cătălin Zamfir, 196-209. București: ProUniversitaria, 2015.

Mihalache, Flavius. „Localitățile rurale în contextul reformei administrative.” În *România la răscruce. Opțiuni pentru viitor*, coordonat de Iulian Stănescu și Cătălin Zamfir, 225-239. București: ProUniversitaria, 2015.

Rotariu, Traian. „Un sfert de secol de declin demografic.” În *România la răscruce. Opțiuni pentru viitor*, coordonat de Iulian Stănescu și Cătălin Zamfir, 162-195. București: ProUniversitaria, 2015.

United Nations. “World Population Prospects 2015.” Accesat pe 20 septembrie 2016. https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2015_DataBooklet.pdf.

United Nations Population Fund (UNFPA). “State of world population 2011.” Accesat pe 27 septembrie 2016. <http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/EN-SWOP2011-FINAL.pdf>